

**НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БІОРЕСУРСІВ І
ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ**

Кафедра глобальної економіки

ЗАТВЕРДЖЕНО
Економічний факультет
«13» червня 2025 р.

**РОБОЧА ПРОГРАМА
НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
«АГРАРНА ПОЛІТИКА»**

Галузь знань	<u>С «Соціальні науки, журналістика, інформація та міжнародні відносини».</u>
Спеціальність	<u>С1 «Економіка та міжнародні економічні відносини» (за спеціалізаціями)</u>
Освітня програма:	<u>Економіка підприємства</u>
Факультет	<u>Економічний</u>
Розробники:	<u>професор кафедри глобальної економіки, д.е.н., проф. Діброва А. Д.</u>

Київ – 2025 р.

Опис навчальної дисципліни

Навчальна дисципліна формує знання про принципи, механізми та інструменти аграрної політики держави. Студенти опановують методологічні засади формування та реалізації аграрної політики, її оцінювання і практичне застосування. Курс сприяє розвитку аналітичного мислення, здатності оцінювати ефективність політики на різних історичних етапах, розумінню її ролі у забезпеченні продовольчої безпеки, розвитку сільських територій, інтеграції до аграрного простору ЄС. Особлива увага приділяється адаптації аграрної політики України в умовах війни та відбудови.

Вивчення дисципліни підвищує рівень загальноекономічної підготовки та спроможність фахівців розробляти пропозиції щодо удосконалення аграрної політики в умовах глобалізації, зміни клімату та обмеженості ресурсів.

Галузь знань, спеціальність, освітня програма, освітній ступінь		
Галузь знань	С «Соціальні науки, журналістика, інформація та міжнародні відносини»	
Спеціальність	СІ «Економіка та міжнародні економічні відносини» (за спеціалізаціями)	
Освітня програма	Економіка підприємства	
Освітній ступінь	Магістр	
Характеристика навчальної дисципліни		
Вид	Обов'язкова	
Загальна кількість годин	180	
Кількість кредитів ECTS	6	
Кількість змістових модулів	2	
Курсова робота	з переліку тем	
Форма контролю	екзамен	
Показники навчальної дисципліни для денної та заочної форм здобуття вищої освіти		
	Форма здобуття вищої освіти	
	денна	заочна
Курс (рік підготовки)	1	
Семестр	1	
Лекційні заняття	30 год.	
Практичні, семінарські заняття	30 год.	
Лабораторні заняття	-	
Самостійна робота	120 год.	
Кількість тижневих аудиторних годин для денної форми здобуття вищої освіти	4 год.	

1. Мета, компетентності та програмні результати навчальної дисципліни

Мета – сформувати у здобувачів вищої освіти системне уявлення про роль, механізми та інструменти державного регулювання аграрного сектору економіки, забезпечити оволодіння теоретичними знаннями та практичними навичками аналізу, розробки й оцінювання аграрної політики в контексті соціально-економічного розвитку, євроінтеграційних процесів, глобальних викликів і національних пріоритетів, зокрема в умовах війни та післявоєнної відбудови.

Набуття компетентностей:

інтегральна компетентність (ІК) - здатність визначати та розв'язувати складні економічні задачі та проблеми, приймати відповідні аналітичні та управлінські рішення у сфері економіки або у процесі навчання, що передбачає проведення досліджень та/або здійснення інновацій за невизначених умов та вимог.

загальні компетентності (ЗК):

ЗК2. Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу.

ЗК7. Здатність діяти на основі етичних міркувань (мотивів).

спеціальні (фахові) компетентності (СК):

СК1. Здатність застосовувати науковий, аналітичний, методичний інструментарій для обґрунтування стратегії розвитку економічних суб'єктів та пов'язаних з цим управлінських рішень.

СК5. Здатність визначати ключові тренди соціально-економічного та людського розвитку.

СК6. Здатність формулювати професійні задачі в сфері економіки та розв'язувати їх, обираючи належні напрями і відповідні методи для їх розв'язання, беручи до уваги наявні ресурси.

СК10. Здатність до розробки сценаріїв і стратегій розвитку соціально-економічних систем.

СК12. Здатність оцінювати стан і взаємозв'язки аграрних формувань різних типів, а також здійснювати моделювання їх розвитку в контексті забезпечення продовольчої безпеки країни.

Програмні результати навчання (ПРН):

ПРН5. Дотримуватися принципів академічної доброчесності.

ПРН14. Розробляти сценарії і стратегії розвитку соціально-економічних систем.

ПРН16. Визначати та критично оцінювати стан і роль суб'єктів аграрного бізнесу у забезпеченні продовольчої безпеки країни та моделювати їх розвиток із урахуванням сучасних ризиків.

2. Програма та структура навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин												
	денна форма							заочна форма					
	тиж-ні	усь ого	у тому числі					усь ого	у тому числі				
			л	п	лаб	ін д	с.р.		л	п	лаб	ін д	с. р.
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14
Модуль 1. Теоретико-методичні засади формування аграрної політики													
Тема 1. Теоретичні основи аграрної політики	1-2	17	2	4			11						
Тема 2. Продовольча безпека та оцінка результативності аграрної політики	3-4	19	4	4			11						
Тема 3.Інструменти регулювання агро-продовольчого р	5-6	20	4	4			12						
Тема 4. Методологічні підходи до оцінки рівня та ефективності державної підтримки аграрного сектору економіки	7-8	19	4	4			11						
Разом за модулем 1	75		14	16			45						
Модуль 2. Аграрна політика України та зарубіжних країн: особливості формування і стратегічні пріоритети													
Тема 5. Аграрна політика України: зміст, напрями та механізми реалізації	9-10	17	4	2			11						
Тема 6. Аграрна політика США	11-12	19	4	4			11						
Тема 7. Спільна аграрна політика ЄС	13-14	20	4	4			12						
Тема 8. Сучасні виклики суспільства та аграрна політика	15	19	4	4			11						
Разом за модулем 2	75		16	14			45						
Усього годин	150		30	30			90						
Курсова робота з аграрної політики	30						30						
Усього годин	180		30	30			120						

3. Теми лекцій

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1.	Теоретичні основи аграрної політики	2
2.	Продовольча безпека та оцінка результативності аграрної політики	4
3.	I	4
4.	Методологічні підходи до оцінки рівня та ефективності державної підтримки аграрного сектору економіки	4
5.	Аграрна політика України: зміст, напрями та механізми реалізації	4
6.	Аграрна політика США	4
7.	Спільна аграрна політика ЄС	4
8.	Сучасні виклики суспільства та аграрна політика	4
Разом		30

4. Теми практичних (семінарських) занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Макроекономічні індикатори розвитку аграрного сектору економіки України	4
2	Показники та індикатори забезпечення продовольчої безпеки країни	4
3	Економічні наслідки застосування окремих інструментів регулювання вітчизняного аграрного сектору економіки	4
4	Оцінка ефективності та результативності державної підтримки сільського господарства	4
5	Соціально-економічні аспекти реалізації аграрної та земельної реформи в Україні	2
6	Регулювання аграрних ринків в умовах глобалізації та європейської інтеграції України	4
7	Моделі часткової ринкової рівноваги для аграрної політики	4
8	Індикатори сталого розвитку аграрного сектору економіки України	4
Разом		30

5. Теми самостійної роботи

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Самостійна робота 1. Теоретико-методичні засади формування аграрної політики	45
2	Самостійна робота 2. Аграрна політика України та зарубіжних країн: особливості формування і стратегічні пріоритети	45
Разом		90

6. Методи та засоби діагностики результатів навчання:

- усне або письмове опитування;
- співбесіда;
- тестування;
- захист курсової роботи;
- самооцінювання;
- захисти практичних робіт;
- екзамен.

7. Методи навчання:

- метод проблемного навчання;
- метод практико-орієнтованого навчання;
- метод перевернутого класу, змішаного навчання;
- метод навчання через дослідження;
- метод навчальних дискусій та дебат;
- метод командної роботи, мозкового штурму.

8. Оцінювання результатів навчання.

Оцінювання знань здобувача вищої освіти відбувається за 100-бальною шкалою і переводиться в національну оцінку згідно чинного «Положення про екзамени та заліки у НУБіП України»

8.1. Розподіл балів за видами навчальної роботи

Вид навчальної діяльності	Результати навчання	Оцінювання
Модуль 1. Теоретико-методичні засади формування аграрної політики		
Лекція 1.	ПРН 5, 14, 16. У тому числі основні етапи становлення	-
Практична робота 1.	та завдання аграрної політики, поняття та показники	10
Лекція 2.	продовольчої безпеки; національні та міжнародні	-
Практична робота 2.	критерії (ФАО, OECD); роль аграрної політики у	15
Лекція 3.	забезпеченні продовольчої безпеки на різних рівнях.	-
Практична робота 3.	Класифікацію та механізми дії основних інструментів	15
Лекція 4.	регулювання агропродовольчого ринку (цінове	-
Практична робота 4.	регулювання, субсидії, інтервенції тощо); форми впливу	15
Самостійна робота 1.	на попит і пропозицію; інструменти регулювання ЗЕД (мита, квоти, ліцензування, санітарні та фітосанітарні заходи); інституційне забезпечення. Сутність, цілі та види державної підтримки сільського господарства; її класифікація за вимогами СОТ (жовта, блакитна, зелена скриньки), особливості та етапи розвитку системи підтримки в Україні. Застосовувати методичні підходи до оцінки ефективності (економічна віддача, зайнятість, інвестиції, продовольча безпека); аналізувати обсяги, структуру та доцільність державної підтримки в умовах обмежених ресурсів і євроінтеграційних зобов'язань	15
Модульна контрольна робота 1.		30
Всього за модулем 1		100
Модуль 2. Аграрна політика України та зарубіжних країн: особливості формування і стратегічні пріоритети		
Лекція 5.	ПРН 5, 14, 16. У тому числі зміст, принципи та цілі	-
Практична робота 5.	аграрної політики України в історичному та сучасному	15
Лекція 6.	контексті; законодавчі та інституційні механізми	-
Практична робота 6.	регулювання; етапи та наслідки аграрної та земельної	15
Лекція 7.	реформ. Історичні передумови, цілі та принципи	-
Практична робота 7.	аграрної політики США і ЄС; ключові інструменти	15
Лекція 8.	підтримки (Farm Bill, CAP); трансформація CAP у	-
Практична робота 8.	контексті "зеленої угоди" та кліматичних цілей; особливості регулювання ринку, цін, субсидій, екологічних і соціальних стандартів.	10
Самостійна робота 2.	Основні глобальні й національні виклики (зміна клімату, війна, продовольча безпека, демографія); концепція сталого розвитку в аграрній політиці; система економічних, екологічних та соціальних індикаторів; цілі сталого розвитку ООН і стратегічні документи України, пов'язані з агросектором. Аналізувати зміст і механізми реалізації аграрної політики України; здійснювати аргументовану оцінку державної політики	15

	у цій сфері; аналізувати вплив сучасних викликів (війна, клімат, продбезпека) на аграрну політику	
Модульна контрольна робота 2.		30
Всього за модулем 2		100
Навчальна робота	$(M1+M2)/2 \cdot 0,7 \leq 70$	
Екзамен		30
Всього за курс	$(\text{Навчальна робота} + \text{екзамен}) \leq 100$	
Курсова робота з аграрної політики		100

8.2. Шкала оцінювання знань здобувача вищої освіти

Рейтинг здобувача вищої освіти, бали	Оцінка за національною системою (екзамени/заліки)
90-100	відмінно
74-89	добре
60-73	задовільно
0-59	незадовільно

8.3. ПОЛІТИКА ОЦІНЮВАННЯ

Політика щодо дедлайнів та перескладання:	Роботи, які здаються з порушенням термінів без поважних причин оцінюються на нижчу оцінку. Перескладання модулів відбувається із дозволу лектора за наявності поважних причин (наприклад, лікарняний)
Політика щодо академічної доброчесності:	Списування під час контрольних робіт та екзаменів заборонені (в т.ч. із використанням мобільних девайсів). Курсові роботи, реферати повинні мати коректні текстові посилання на використану літературу.
Політика щодо відвідування:	Відвідування занять є обов'язковим. За об'єктивних причин (наприклад, хвороба, міжнародне стажування) навчання може відбуватись індивідуально (в он-лайн формі за погодженням з деканом факультету)

9. Навчально-методичне забезпечення:

- електронний навчальний курс навчальної дисципліни (на навчальному порталі НУБіП України eLearn - URL: <https://elearn.nubip.edu.ua/course/view.php?id=439>)
- Кваша С. М., Діброва А. Д., Нів'євський О. В., Мартишев П. А. Аграрна політика: навчальний посібник. 2-ге видання, перероблене і доповнене. Київ: НУБіП України, 2022. 316 с.
- Конспекти лекцій та їх презентації (в електронному вигляді);
- Робочий зошит для здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти з аграрної політики. К.: НУБіП, 2023. 86 с.
- Методичні вказівки до виконання та захисту курсової роботи з дисципліни «Аграрна політика» для студентів спеціальності 051 «Економіка» ОС «Магістр» денної форми навчання, К.: НУБіП, 2024. 33 с.
- Трофімцева О.В., Жемойда О.В. Українсько-англійський словник з аграрної політики. Україно-німецький агрополітичний діалог, 2015.

10. Рекомендовані джерела інформації

1. Агакерімова Р. Вплив війни в Україні на національну та глобальну продовольчу безпеку. *Економіка та суспільство*. 2023. № 50. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-50-53>.
2. Аграрна політика Європейського Союзу: виклики та перспективи: монографія // за ред. проф. Т. О. Зінчук. К: «Центр учбової літератури», 2019. 494 с
3. Аграрний сектор України: наслідки війни та перспективи відновлення. DLF attorneys-at-law. URL: <https://dlf.ua/en/ukraine-s-agricultural-sector-the-war-impact-and-recovery-prospects>.

4. Бойко В., Бойко Л. Продовольча безпека та ризики для аграрного виробництва під час війни в Україні. *Економіка та суспільство*. 2022. № 41. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-41-27>.
5. Вдовенко Л. Інструменти державної фінансової підтримки аграрного сектора в умовах воєнного стану. *Економіка та суспільство*. 2022. № 44. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-44-82>
6. Діброва А. Д., Крилов Я. О., Діброва Л. В., Діброва М. А. *Регулювання ринку зерна України в умовах глобальних викликів*: монографія. Ніжин: Видавець ПП Лисенко М. М., 2020. 160 с
7. Діброва А., Діброва Л., Чміль А., Діброва М., Гузь М. Моделювання впливу вартості мінеральних добрив на результативність виробництва й експорту кукурудзи з України. *Agricultural and Resource Economics*. 2022. Vol. 8. No.3. Pp. 123–152. <https://doi.org/10.51599/are.2022.08.03.07>.
8. Долаючи обмеження: засади адаптивних рішень та систем: [монографія] / [А.Д. Діброва та ін.]; за ред. А. Д. Діброви, В. Є. Андрієвського; Нац. ун-т біоресурсів і природокористування України, Ін-т розвитку адаптивних систем Київ, 2020. 896 с.
9. Електронна бібліотека НУБіП України. <https://nubip.edu.ua/node/17325>.
10. Жураковська Л. А. Ключові політики та заходи для підтримки аграрного сектора України в умовах воєнного стану. К.: НІСД, 2023. URL: https://niss.gov.ua/sites/default/files/2023-11/az_agrarnyi-sector30112023.pdf
11. Калетнік Г. М., Гончарук І. В., Ємчик Т. В., Лутковська С. М. Аграрна політика та земельні відносини: підручник. Вінниця, ВНАУ, 2020. 307 с.
12. Кваша С.М., Діброва А.Д., Жемойда О.В. Аграрна політика: навчальний посібник. К.: Вид-во Ліра-К, 2018. 388 с.
13. Коритний О. (2021). Особливості аграрної політики ЄС: можливості для України. *Науковий вісник Полісся*, (2(21), 52–56. [https://doi.org/10.25140/2410-9576-2020-2\(21\)-52-56](https://doi.org/10.25140/2410-9576-2020-2(21)-52-56)
14. Лотиш О. Роль України на світовому ринку зерна: виклики і загрози. *Економіка та суспільство*. 2022. № 45. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-45-56>.
15. Матвеев М. Сільське господарство та ринок сільськогосподарських земель України: вплив війни. 2023. URL: <https://voxukraine.org/silске-gospodarstvo-ta-rynok-silskogospodarskyh-zemel-ukrayiny-vplyv-vijny>.
16. Неррей М., Тараненко А., Костенко І. Аграрний сектор України в умовах війни: проблеми та перспективи. *Economy and Society*. 2022. № 40. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-40-38>.
17. Нейтер Р., Зоря С., Муляр О. Збитки, втрати та потреби сільського господарства через повномасштабне вторгнення. Kyiv School of Economics. 2024. URL: https://kse.ua/wp-content/uploads/2024/02/RDNA3_ukr.pdf.
18. Офіційний сайт Верховної Ради України. <http://rada.gov.ua>.
19. Офіційний сайт Державної служби статистики України. <http://www.ukrstat.gov.ua>.
20. Офіційний сайт Інформаційного агентства АПК-інформ. <https://www.apk-inform.com>.
21. Офіційний сайт Кабінету Міністрів України. <http://www.kmu.gov.ua/control>.
22. Офіційний сайт Міністерства аграрної політики та продовольства України. <https://minagro.gov.ua>.
23. Офіційний сайт Міністерства економіки України. <https://www.me.gov.ua>.
24. Офіційний сайт Міністерства сільського господарства США. <http://www.usda.gov/wps/portal/usda/usdahome>.
25. Офіційний сайт Міністерства фінансів України. <https://www.mof.gov.ua/uk>.
26. Офіційний сайт Німецько-українського агрополітичного діалогу. <https://www.apd-ukraine.de>.
27. Офіційний сайт Організації економічного співробітництва і розвитку. www.oecd.org.

28. Офіційний сайт Світової організації торгівлі. <http://wto.org>.
29. Офіційний сайт Сільськогосподарської та продовольчої організації ООН. http://www.fao.org/index_en.htm.
30. Пріоритети розвитку реального сектора в умовах війни та повоєнного відновлення економіки України : аналіт. доп. / [О. В. Собкевич, А. В. Шевченко, В. М. Русан та ін.]; за загальн. ред. Я. А. Жаліла. Київ: НІСД, 2024. 104 с. <https://doi.org/10.53679/NISS-analytrep.2024.03>
31. Про аграрні ноти: Закон України від 22.02.2024 р. № 3586-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3586-20#Text>.
32. Про державну підтримку сільського господарства України : Закон України від 24.06.2004 р. № 1877-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1877-15#Text>.
33. Про зерно та ринок зерна в Україні : Закон України від 04.07.2002 р. № 37-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/37-15#Text>.
34. Про основні засади державної аграрної політики на період до 2015 року : Закон України від 18.10.2005 р. № 2982-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2982-15#Text>.
35. Про схвалення Стратегії розвитку сільського господарства та сільських територій в Україні на період до 2030 року та затвердження операційного плану заходів з її реалізації у 2025-2027 роках. Офіційний вебпортал парламенту України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1163-2024-p#Text>.
36. Про фермерське господарство : Закон України від 19.06.2003 р. № 973-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/973-15#Text>.
37. Русан В., Жураковська Л. Ключові виклики для аграрного сектору та основні завдання державної аграрної політики на 2025 рік. К.: НІСД, 2025. URL: https://niss.gov.ua/sites/default/files/2025-03/az_agrarna_politika_210325.pdf.
38. Старікова Л. Спільна аграрна політика ЄС і завдання України в контексті євроінтеграції (план наближення політик і гармонізації законодавства). ГО Аграрний союз України. URL: http://www.aau.org.ua/media/publications/1891/files/CAP_2023_03_17_08_01_05_308554.pdf.
39. Українське сільське господарство у воєнний час. *Transnational Institute*. URL: <https://www.tni.org/uk/article/ukrainian-agriculture-in-wartime> (дата звернення: 25.05.2024).
40. Формування біоекономічного потенціалу сільського господарства України в умовах ризиків кліматичних змін /за ред. А.Д. Діброва; Національний університет біоресурсів і природокористування України. Ніжин: Видавець ПП Лисенко М.М., 2017. 256 с.
41. Юхименко П. І. Економічна аграрна політика: курс лекцій. Біла Церква, БНАУ. 2020. 121 с
42. Anderson K. (2016). *Agricultural Trade, Policy Reforms, and Global Food Security*. New York: Palgrave Macmillan US. URL: <https://doi.org/10.1057/978-1-137-46925-0>.
43. Barral S, Detang-Dessendre C (2023). Reforming the Common Agricultural Policy (2023–2027): multidisciplinary views. *Rev Agric Food Environ Stud* 104(1):47–50. <https://doi.org/10.1007/s41130-023-00191-9>
44. Dibrova, A., & Dibrova, L., Chmil, A., & Dibrova, M. (2022). Forecasting the consequences of the cost of mineral fertilisers on the development of the corn market in Ukraine using AGMEMOD models. *Ekonomika APK*, 29(3), 23-41.
45. El Bilali H., Ben Hassen T. (2022). Disrupted harvests: how Ukraine – Russia war influences global food systems – a systematic review. *Policy Studies*. P. 1–26. URL: <https://doi.org/10.1080/01442872.2024.2329587>.
46. Henry C Taylor (2019). *Agricultural Economics*. Publisher: Wentworth Press, 334 P.
47. Johan Swinnen (2018). *The Political Economy of Agricultural and Food Policies* (Palgrave Studies in Agricultural Economics and Food Policy). 276 p.

48. OECD (2022). The impacts and policy implications of Russia's aggression against Ukraine on agricultural markets. <https://www.oecd.org/ukrainehub/policy-responses/the-impacts-and-policy-implications-of-russia-s-aggression-against-ukraine-on-agricultural-markets-0030a4cd/#biblio-d1e804>.
49. Redman Graham, John Nix (2018). Pocketbook for Farm Management for 2019. 49th Edition. Published by The Pocketbook, 2 Nottingham Street, Melton Mowbray, Leicestershire LE13 1NW, U.K.
50. Ronald Kay, William Edwards, Patricia Duffy (2019). Loose Leaf for Farm Management 9th Edition Publisher: McGraw-Hill Education; 9 editio, 496 P.
51. Socioeconomic impacts of Russian invasion of Ukraine: A multiregional assessment for Europe / M. Á. Almazán- Gómez et al. *Journal of Regional Science*. 2023. URL: <https://doi.org/10.1111/jors.12676>.
52. Teixeira da Silva J., Koblianska I., Kucher A. Agricultural production in Ukraine: An insight into the impact of the Russo-Ukrainian war on local, regional and global food security. *Journal of Agricultural Sciences, Belgrade*. 2023. Vol. 68, no. 2. P. 121–140. URL: <https://doi.org/10.2298/jas2302121t>.
53. The impact of Russia-Ukraine conflict on global food security / F. Lin et al. *Global Food Security*. 2023. Vol. 36. P. 100661. URL: <https://doi.org/10.1016/j.gfs.2022.100661>.
54. The Russia-Ukraine war decreases food affordability but could reduce global greenhouse gas emissions / H. van Meijl et al. *Communications Earth & Environment*. 2024. Vol. 5, no. 1. URL: <https://doi.org/10.1038/s43247-024-01208-x>
55. Vincent H. Smith, Ed., Joseph W. Glauber, Ed., Barry K. Goodwin, Ed. (2018). *Agricultural Policy in disarray*. American Enterprise Institute. 298 P.
56. Welsh C. Russia, Ukraine, and Global Food Security: A One-Year Assessment. *Center for Strategic and International Studies*. URL: <https://www.csis.org/analysis/russia-ukraine-and-global-food-security-one-year-assessment>